

SERJA IV. Nr. 9.

Gostyń, dnia 1 grudnia 1932 r.

TREŚĆ: Zdzisław Adam Rajewski: Powiat gostyński w czasach przedhistorycznych. (Ciąg dalszy.)

Zdzisław Adam Rajewski.

Powiat gostyński w czasach przedhistorycznych

z 6 tablicami, 4 mapami i 6 ryc. (w tekście).

(Ciąg dalszy.)

Osadę tę zamieszkiwała zamożna rodzina, skoro w inwentarzu „domowym“ pozostały wspaniałe naczynia, toczono na kole, z tych kilka ze znakami garncarskimi na dnie, dalej przęśliki gliniane, służące do wyrobu płócien na warsztacie tkackim, szydła i gładziki kościane (tych ostatnich używano do gładzenia ścian naczyń) osełek, szereg przedmiotów żelaznych, jak skówek do pasa, noży, kółek oraz obręczy od wiadra i oszczepów. Niedaleko osady był grób szkieletowy, w którym pochowano kobietę; przy czaszce leżały kabłączki skroniowe z brązu (nieodzowna część stroju wszystkich kobiet słowiańskich w tych czasach) oraz kilka przedmiotów żelaznych wzdłuż szkieletu. Osada ta, grób oraz grodzisko stoi zapewne w związku z sobą, chronologicznie odnosi się do wieku X po Chr. Grodzisko z sąsiednich Kołaczkowic jest późniejsze i pochodzi z wieku conajmniej V po Chr. Idąc dalej na pn.-zd., wzdłuż rzeki Kani, mamy dwa grodziska owalne; w Pudliszkach z X wieku oraz w sąsiednim Karcu, skąd pochodzą 2 kabłączki skroniowe posrebrzane z grobu kobiecego. Brzegi rzeki Kani na pn. od Pudliszek były dość gęsto zamieszkałe w osadach w Ziemi linie, Żytowiecku oraz Rokossowie (ostatnia pochodzi z wieku XII). Ciekawą jest osada w Żytowiecku (st. 1), gdzie zachowały się zagłębione w ziemi jamy odpadkowe, zawie-

rające odpadki kuchenne oraz ułamki naczyń, zdobionych typowym ornamentem falistym, grzebykowym oraz brózdowym.

Na wyróżnienie zasługuje w środkowej części powiatu duże grodzisko w Rębowie, dziś już mocno zniszczone. Natomiast wieś Grodzisko, poza swą nazwą, nie posiada żadnych punktów widocznych, przypominających grodzisko. Istniejący przy folwarku wał jest zwykłą groblą-tamą z czasów zapewne współczesnych. Być może, że z przedhistorycznego grodziska nie pozostało żadnych śladów.

Nieliczne osadnictwo w środkowej części powiatu znajduje rekompensatę w części północnej. Szereg grodzisk i osad w Siemowie¹¹), Dusinie, Podrzeczu, Jaworach, Jeżewie, Godurowie, Potarzycy, Szelejewie pochodzi z X wieku. W jednej z osad w Szelejewie zachowała się jeszcze studnia drewniana o konstrukcji kwadratowej, zaś w grodzisku w Podrzeczu znalazły się żarna kamienne.

Grodzisko w Gostyniu tzw. „Zamkowa Góra“ pochodzi z wieku XIII — XIV.

Ciekawym znaleziskiem i dowodem stosunków handlowych jest skarb monet polskich i obcych oraz srebra siekanego odkryty w Markowie. Z monet polskich znalazły się krzyżówki srebrne z wieku XII., dalej czeskie, węgierskie, niemieckie oraz anglo-saksońskie z wieku XI. Prócz monet zawierał skarb kilkanaście kawałków srebra siekanego (sztaby te służyły jako środek płatniczy na wagę). Na podstawie rozmieszczenia grodzisk i osad widzimy, że osadnictwo wczesnodziejowe na naszym obszarze jest bardzo gęste: 10 grodzisk wczesno-historycznych — 2 wczesnośredniowieczne — dalej kilkanaście osad, 2 groby i 1 skarb, — i że grupuje się w części północnej i południowej powiatu, przeważnie nad rzeczkami w dorzeczu Obry i Orli, w pobliżu szlaków handlowych. Jeden z tych szlaków biegł z południa przez Niepart w kierunku Gostynia nad rzeką Kanią i dalej na pn. w kierunku Śremu, drugi z pd.-zd. od Bojanowa, Ponieca w kierunku Gostynia. (Patrz mapkę nr. IV). Obecność szlaku zachodniego, idącego wzdłuż bagien nadobrzezańskich, jest niewykluczoną tem bardziej, że teren ze wschodu i zachodu jest zupełnie otwarty. Były to szlaki handlowe utarte i dawne; prócz nich istniał szereg szlaków między grodziskami i osadami, używanych głównie przez tubylców. Życie tych tubylców poznaliśmy tylko częściowo ze strony kultury materialnej, zachowanej też fragmenta-

rycznie, nie znamy żadnej strony ich kultury duchowej: całego bogactwa obrzędów, wierzeń, zabobonów oraz pieśni i prozy. Pierwiastki tej kultury odnajdujemy u ludu naszego, zasiedziałego od wieków na swojej ziemi. Lud ten powoli przechodził z dawnej pogańskiej wiary ojców na wiarę Chrystusową, poczynając od wieku X. Jego czasy przeddziejowe kończą się mniejwięcej w wieku XII—XIII, dalsze jego losy należą już do historii. Dzieje tych ludów, mieszkających przez tyle wieków na naszym obszarze, odtwarzamy na podstawie zabytków. Zabytki te giną setkami w ręku nieświadomych, stąd strata ich jest niepowetowana — niechże więc każdy, zetknąwszy się z tym najdawniejszym pomnikiem naszej przeszłości, nie omieszka zawiadomić o odkryciu lub znalezieniu zabytku odpowiednie władze, jakimi są Dział Przedhistoryczny Muzeum Wielkopolskiego Poznań, ul. Sew. Mielżyńskiego 26/7, oraz Państw. Urząd Konserwatorski zabytków przedhistorycznych, Poznań, Muzeum Wielkopolskie. Wdzięczna byłaby to rola dla duchowieństwa, ziemiaństwa i nauczycielstwa naszego, które do swych trudnych zadań niech dołoży wdzięczny obowiązek współpracy z muzeami i uświadamiania ludności o znaczeniu i ochronie zabytków przedhistorycznych.

Poznań — Instytut Prehistoryczny Uniw. Pozn., — W październiku 1932 r.

CZĘŚĆ DRUGA.

Materiały.

Epoka kamienna środkowa i młodsza —
(przynależność kulturowa nieokreślona).

Epoka kamienna młodsza.
kultura puharów lejkowatych,
kultura nadobrzańskiej ceramiki sznurowej.

Epoka bronzowa.

Pierwszy i drugi okres epoki bronzowej. (Skarby,
groby i znaleziska luźne).

Trzeci i czwarty okres epoki bronzowej.

Piąty okres epoki bronzowej i okres halsztacki wczesnej epoki żelaznej. (Kultura łużycka-cmentarzyska i znaleziska luźne).

Epoka żelazna:

okres lateński,
okres rzymski,
okres wczesnohistoryczny.

Epoka kamienna środkowa i młodsza.

(Przynależność kulturowa bliżej nieokreślona.)

Brzezice. Pół roboczego toporka kamiennego z granitu.
Zbiory gimn. w Gostyniu Wlkp.

Dąbie. Stanowisko 1. Inwentarz: skrobacz wiórowy długi, okrzeski i wiórki z szarego krzemienia.

P. A. II. str. 34.

Dusina. Stanowisko 1. Grodzisko na pn.-zd. od wsi. Inwentarz: wiór z szarego krzemienia znal. przypuszczalnie na złożu wtórnym.

Nr inw. 1927. 255 (1328).

Frasunek. Stanowisko 1. Wydma zalesiona nad Rawą. Osada kultury „tardenoaskiej“. Inwentarz: 2 grociki igiełkowate, 3 dłutowate, piłka wiórowa załuskana, skrobacz wiórowy, oskrobywacz, 14 łuszczników, 3 drobne rdzenie, wióry i okrzeski z szarego i popielatego krzemienia.

Nr. inw. 1918. 2. P. A. I. str. 34. Waga Tadeusz: Kultura nadodrzań-
skiej ceramiki sznurowej str. 9

Gogolewo. Stanowisko 5. Wzgórze na pd. od wsi. Toporek z diorytu z obuchem zaokrąglonym, z brzegami facetowanymi — długość 11,5 cm.

Nr. inw. 1920. 208.

Gogolewo (z okolicy — stanowisko ?) Rdzeń jednopodstawowy z szarego krzemienia.

Nr. inw. 1920. 228.

Gostyń. Stanowisko ? — Toporek kamienny, płaski z obuchem czworobocznym — długość 12,5 cm.

Nr. inw. 1905. 137.

Gostyń. Stanowiska ? — Pół toporka kamiennego, 3 siekierki kamienne (2 asymetryczne 1 facetowana długość 7—10 cm.)

Zbiory dyr. Stachowskiego w Gostyniu.

Gostyń. Stanowisko 1. Na zd. od miasta. Siekierka z krzemienia pasiastego o okrągłym obuchu.

Gostyń. (z okolicy — stanowisko ?). Toporek kamienny z skały osadowej z owalnym przypłaszczonym obuchem, długość 11 cm. (Ryc. 1). (Typ miejscowy — odmiana skandynawskiego).

Nr. 26. Reallexikon X., tabl. 58, d.

G o s t y ń. Stanowisko 4. Wysoki brzeg Kani na pd. od miasta. Inwentarz: Wiórek, okrzesek krzemienno oraz rozcieracz kamienny.

Nr. inw. 1932. 40.

J e ż e w o. Stanowisko 2. Wzgórze piaszczyste nad Rawą. Inwentarz: narzędzie krzemienne przepalone w ogniu.

Nr. inw. T. P. N. 1918. 6b.

J e ż e w o. Stanowisko 7. Pole nad Rawą na pd od wsi. Inwentarz: okrzeski oraz ułamek skrobacza z popielatego krzemienia.

Nr. inw. T. P. N. 1918. 7.

K l o n y. Siekierka asymetryczna z popielatego krzemienia długość 6,5 cm.

Nr. inw. 1901. 417.

N i e p a r t. Stanowisko 1. Inwentarz: 2 wióry załuskane, okrzeski i wiórki z szarego kamienia.

P. A. I. str. 34.

N i e p a r t. Toporek kamienny.

Zbiory ks. Zakrzewskiego w Dolsku.

S z u r k o w o. Płaski toporek ze skały osadowej długość 10 cm.

Nr. inw. 1901. 428.

Kultura puharów lejkowatych.

F r a s u n e k. Stanowisko 3a — wzgórze nad Rawą. **O s a d a.** Inwentarz: 3 skorupy brunatne oraz 2 okrzeski z szarego krzemienia.

Nr. inw. 1918. 34.

F r a s u n e k. Stanowiska 3b. — wzgórze nad Rawą. **O s a d a.** Inwentarz: 4 skorupy brunatne i okrzesek z szarego krzemienia.

Nr. inw. 1918. 30.

F r a s u n e k. Stanowisko 1. — wydma w lesie nad Rawą. **O s a d a.** Inwentarz: skorupy szare i brunatne, m. n. 2 zdobione ornamentem słupkowym i zygzakiem, jedna z odciskiem ziarna zbożowego, kilka z dna i brzegu, kawałki polepy z odciskami ziarn zbożowych, narzędzia nieregularne, wióry i okrzeski z szarego krzemienia.

Nr. inw. 1918. 2.

J e ż e w o. Stanowisko 1. Piaśnica przy cmentarzu: **O s a d a.** Inwentarz: 2 szare skorupy.

Nr. inw. T. P. N. 1918. 6a.

Jeżewo. Stanowisko 3. Pole nad Rawą. Osada. Inwentarz: skorupy szare i brunatne, okrzeski i wióry z szarego i popielatego krzemienia.

Nr. inw. T. P. N. 1918. 6 c.

Jeżewo. Stanowisko 6. Pole nad Pogoną przy dołach. Osada. Inwentarz: Skorupy brunatne.

Nr. inw. T. P. N. 1918. 6 f.

Kultura ceramiki sznurowej nadodrzańskiej.

Frasunek. Stanowisko 1. Osada. Inwentarz: skorupy brunatne, szare, z domieszką tłuczonego kamienia, kilka z brzegu i z dna, jedna zdobiona poziomymi odciskami sznura, ułamek ucha „sznurowego“, narzędzia krzemienne oraz wióry i okrzeski.

Nr. inw. 1918. 2.

Frasunek. Stanowisko 3a. Osada. Inwentarz: skorupy szare i brunatne z domieszką tłuczonego kamienia.

Nr. inw. 1918. 34.

Frasunek. Stanowisko 3. b. Osada. Inwentarz: skorupy szare i brunatne z domieszką tłuczonego kamienia.

Nr. inw. 1918. 34.

Gostyń. Stanowisko 2. Torfowisko na pd. od miasta. Inwentarz: toporek kamienny dług. 12 cm., z częścią dolną płaską-górną zaokrągloną, z ostrzem wystającym. (Typ. tzw. „śląski”).

Muzeum Miejskie, Bydgoszcz Nr. E. J. 2028. Mannus II. 233 ryc. 5. W-a II. 236 przyp. 69 (P. A. II. z 1-2 str. 26). Tadeusz Waga: Kultura ceramiki sznurowej nadodrzańskiej.

Jeżewo. Stanowisko 1. Piaśnica przy cmentarzu. Osada. Inwentarz: skorupa brunatna z domieszką tłuczonego kamienia i 2 okrzeski z szarego krzemienia.

Nr. inw. T. P. N. 1918, 6 a.

Jeżewo. Stanowisko 4. Pole między Rawą a Pogoną. Osada. Inwentarz: skorupa brunatna z domieszką tłuczonego kamienia, łuszczyk i okrzesek z szarego krzemienia.

Nr. inw. T. P. N. 1918. 6. d.

Jeżewo. Stanowisko 5. Wydma zalesiona nad Pogoną. Osada. Inwentarz: 3 skorupy brunatne z domieszką tłuczonego kamienia oraz ułamek rdzenia krzemienego.

Nr. inw. T. P. N. 1918. 6 e.

Miejscowość nieznaną — prawdopodobnie okolice Gostynia. Naczynie czerwono-brunatne, z brzuścem

lekko wydętym, z szyjką rozchylającą się na zewnątrz, wyodrębnioną od brzuśca z 4 listewkami wys. 7 cm., średn. 14 cm. dno 6 cm.

Nr. inw. 1920. 221. — Tadeusz Waga: Kultura nadodrzańskiej ceramiki sznurowej w Wielkopolsce str. 22. Tabl. XII, 4.

Pierwszy i drugi okres epoki bronzowej.

(Skarby, groby i znaleziska luźne).

G r a b o n ó g. Przypuszczalnie z grobu szkieletowego. 2 szpile czopowate zdobione pasmami zakreskowanymi (dług. 30—32 cm. oraz ostrze podobnej w zbiorach klasztoru ks. ks. filipinów w Gostyniu).

Rocz. T. P. N. w Poznaniu t. XLIII, 202. — W-a II. wyd. str. 250. przyp. P. A. II. str. 200 nr. 22.

Mała Łęka. 2 płaskie siekierki z słabo wystającymi brzegami przy obuchu, z owalnymi ostrzami (jedna rozłamana na 3 części.) dług. 11-14 cm.

Ze zbiorów hr. Zbig. Węsierskiego-Kwileckiego.

P o n i e c. Skarb bronzowy. (Bliższych danych brak — porównaj skarb z II. okr. z Ponieca). Inwentarz: 10 owalnych naramienników litych, ciężkich, z stykającymi się końcami zdobionymi żebrowaniem (średn. 12 — 14 cm. grub. 2 — 3 cm).

Jeden z nich znajduje się w Muzeum im. Lubomirskich we Lwowie nr. inw 134 (1402) — Alb zab. przedh. I. tabl. XVI, 1—8. (Patrz literaturę następną, P-A. II, 210 nr. 204)

P o n i e c. Stanowisko 1. Piaśnica na wsch. od miasta. Grób szkieletowy, bez obwarowania kamiennego w głębokości 75 cm. pod powierzchnią ziemi (odkryty w r. 1904). Przy szkielecie leżały 2 naramienniki spiralne z blachy bronzowej na każdym ramieniu. Był to niewątpliwie grób kobiety.

Muzeum Miejskie w Bydgoszczy, nr. inw, 1985 a-b. — Mannus t. VIII, 261-263. — W-a II. wyd. 249, 250, 255 przyp. — P-A II. str. 200 nr. 23.

P o n i e c. Skarb bronzowy. Inwentarz: 5 sztyletów — z tych 2 bez rękojeści, 3 z ułamanymi ostrzami (dług. ok. 20 cm.) Tarczka ozdobna z dwoma kolcami z białego bronzu (dług. 16 cm., szer. 12 cm.) Siekierka płaska z niskimi brzegami, uszkodzona, dług. ok. 35 cm.) Ryc. 2, 3 i Tabl. I. 1-5.

Alb. zab. przedh. I. tabl. XVII, 1—7 str. 24—26 — Wykaz str. 24 — Słownik Geogr. VIII, 769. — Pos. Amtl. Mitt. I, 15 — W-a I. ryc. 64, 85, wyd II, 111, 124 str. 44, 247 przyp. 161, 3. 179 i 181 — Zeitschrift für Ethnologie 1902 str. 193 — Zap Arch. Pozn. str. 14—15. — Montelius: Chronologie d. ält. Bronzezeit str. 37. — Światowit V, 210. — Kostrzewsk. J. I, II, III, okres epoki bronz. P-A II, 167, ryc. 27, 73 i str. 196, Reallexikon der Vorgesch. I, tabl. 49 c.

Przyborowo. Przepuszczalnie z grobu szkieletowego, odkrytego w r. 1885. Bransoleta spiralna z drutu (średn. 6—8 cm), pierścionek spiralny z drutu z tarczkami spiralnymi, bransoleta lita (uszkodzona) zdobiona kreskowaniem pionowym i poziomym na całej powierzchni (średn. 6 cm. grub. 0,8 cm.)

Nr. inw. 1920, 211, — P-A, II, 113 i 200 nr. 24, — W-a II wyd. str. 249, 250, 255 przyp.

Grodnicza. Stanowisko 1. Pole na pd. od wsi. Skarb bronzowy znal. w naczyniu. Inwentarz: 4 bransolety lite, z rozplaszczonymi końcami, zdobione (średn. 7—9 cm., grub. 1,4 — 1,7 cm.), 4 naramienniki spiralne z blachy, zdobione, z zakończeniami w kształcie tarczek ślimacznicowatych, (średn. 9—12 cm.), 3 naramienniki z drutu, częściowo uszkodzone, zakończone podobnie (średn. 5,8 — 6 cm.), siekierka bronzowa z wystającymi brzegami, z wcięciem u obucha (dług. 15,6 cm.) Tabl. II 1—8 i 1—4. Ułamki naczynia brunatnego z odciskami słomy. (II.—III. okr. ep. bronz.)

Nr. inw. 1911. 7. — Mannus VIII, 266—269 tabl. IX, X. Przewodnik po zbior. przedhist. Muzeum im. Mielżyńskich, tabl. V, — W-a II wyd. ryc. 162 i 189, — P-A, II, 210 nr. 203.

Trzeci i czwarty okres epoki bronzowej. (Skarby).

Gógołewo. Stanowisko 1. Wzgórze przy wsi. Skarb bronzowy znal. w r. 1887. Inwentarz: ostrze oszczepu, z otworami dla nitów (dług. 19,6 cm.) i 2 sierpy z żeberkami i wystającymi sęczkami. Tabl. II. 9—11.

Wajtes Prussisk, (W. Czarnecki): Scythia biformis. Das Urreich der Aten. Breslau 1899 tabl. IV, — P-A II, 210 nr. 205.

Poniec. Skarb bronzowy. Inwentarz: 3 naramienniki z tarczami spiralnymi zdobione kreskowaniem (średn. 10—12 cm.), 2 pierścionki, z tarczami spiralnymi, 2 nagolenniki spiralne z blachy (średn. do 12 cm.) Bliższych danych o znalezisku brak. W literaturze połączono go z poprzednim z I okr. Tabl. I. 6—9.

Nr. inw. ? Alb. zab. przedh. I tabl. XVI, 9—12. — Schwartz: Mat. str. 4. — Montelius: Chronologie der ält. Bronzezeit str. 37. ryc. 8.

Kultura łużycka.

(Cmentarzyska i znaleziska luźne.)

Frasunek. Stanowisko 5. Cmentarzysko ciałopalne? Inwentarz: skorupy szare i brunatne.

Nr. inw. 1918, 32,

Objaśnienie do mapek. **)

I. Mapa stanowisk z epoki kamiennej.

1, Szurkowo. 2, Niepart. 3, 4, Gogolewo, 5, Dąbie. 6, 8, 9, Gostyń. 7, Brzezie. 10, Dusina. 11, Klony. 12, Jawory, Jeżewo, Frasunek.

II. Mapa cmentarzysk kultury łużyckiej.

1, Jawory. 2, Jeżewo. 3, Godurowo. 4, Zalesie. 5, 6, Gostyń. 7, Grabonóg. 8, Krajewice. 9, Stara-Krobia. 10, Grabianowo. 11, Gogolewo. 12, Poniec. 13, Janiszewo. 14, Karzec.

III. Mapa stanowisk z okresu lateńskiego i rzymskiego.

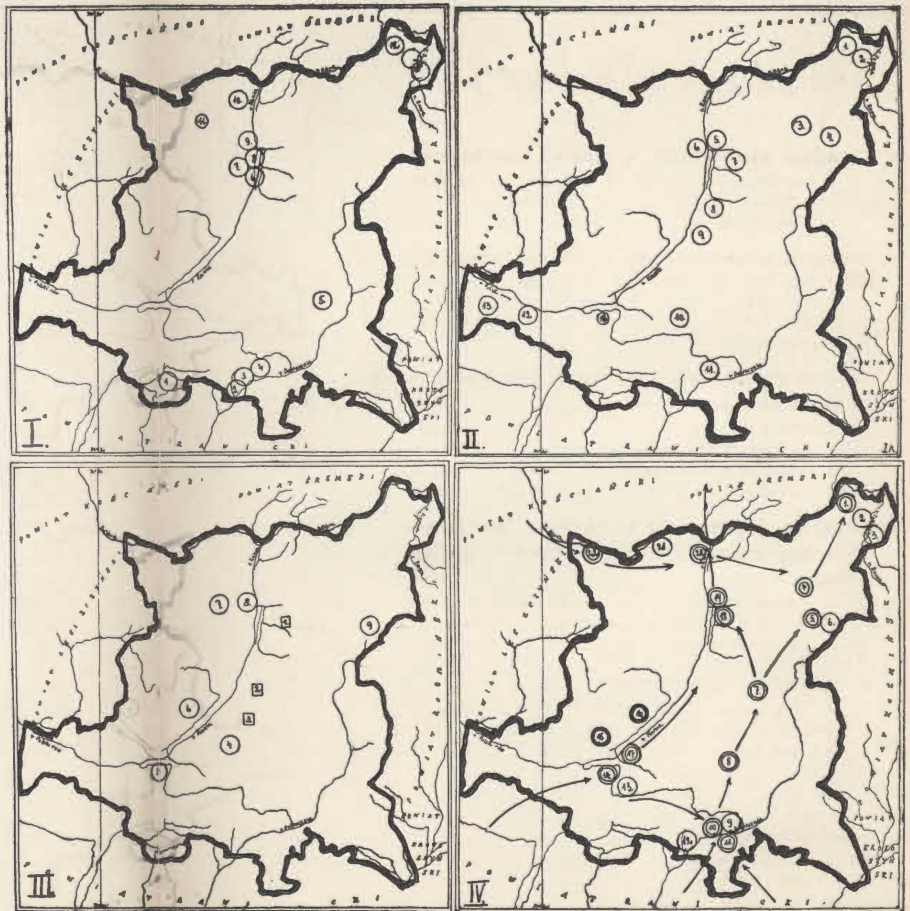
1, Grabonóg. *) 2, Stara Krobia. 3, Wymysłowo (stan. z okr. lateńskiego oznaczone kwadratami). 4, Krobia. 5, Karzec. 6, Żytowiecko. 7, Ottówko. 8, Gostyń. 9, Szelejewo (stan. z okr. rzym. oznaczone kółkami).

IV. Mapa stanowisk z okresu wczesnohistorycznego i wczesnośredniowiecznego.

1, Jawory-Liż. 2, Jeżewo. 3, Frasunek. 4, Godurowo. 5, 6, Szelejewo. 7, Rębowo. 8, Potarzyca. 9, 10, Gogolewo. 11, Kołaczkowice. 12, Niepart. 13, Ziemiń. 14, Karzec. 15, Rokossowo. 16, Żytowiecko. 17, Pudliszki. 18, Podrzeczce. 19, Gostyń. 20, Dusina. 21, Markowo. 22, Siemowo. (Kółka podwójne oznaczają grodziska, strzałki-przypuszczalne kierunki szlaków i ekspansji ludności).

*) Zabytki z tego stanowiska pochodzą z wczesnego okr. lat., pozostałe z późnego.

**) Część pow. koźmińskiego przyłączono w b. r. do pow. krotoszyńskiego.

G o d u r o w o. Stanowisko 2. Wydma zalesiona nad rzeczką na pn. od wsi. Cmentarzysko ciałopalne przypuszczalnie łużyckie.

Informacje p. hr. Andrzeja Żółtowskiego z Krajewic.

G o g o l e w o. Cmentarzysko ciałopalne. Inwentarz z kilku grobów?

a) 2 popielnice baniaste, 1 z listewkami poniżej załomu oraz 9 przystawek (3 czerpaki, 2 naczynia z ostrym załomem, 2 naczynia baniaste, 2 z szyjką cylindryczną, wł. talerza glinianego). Tabl. III, 16—20.

b) Wł. żelaznego naszyjnika z zahaczanemi końcami oraz kawałki bursztynu (ozdoby?).

c) wisiołek bronzowy w kształcie baranka. Tabl. V. 2.

N-r inw. 1920, 220 i 230.

G o s t y ń. Stanowisko 4. Przy tzw. „Świętej-Górze”. Cmentarzysko ciałopalne odkryte w r. 1910 przy wydobywaniu żwiru. Inwentarz: popielnica i 3 przystawki, przypuszczalnie z jednego grobu, popielnica wazowata zdobiona grupami żeberk, dzban czarny zdobiony zygzakiem wykonanym radełkiem oraz 2 naczynia baniaste, (jedno zdobione). (Tabl. IV. 30—42).

Zbiory dyr. Wł. Stachowskiego w Gostyniu.

G o s t y ń. Stanowisko 5. Pole przy cegielni p. Henzla na wd. od miasta. Cmentarzysko ciałopalne odkryte przed r. 1914. Inwentarz: 3 przystawki z jednego grobu (miska, kubek oraz naczynka baniaste, barwy brunatnej.) Tabl. IV. 30 — 32.

Zbiory gimnazjum miejskiego w Gostyniu,

G r a b i a n o w o. Cmentarzysko ciałopalne zniszczone. Inwentarz: naczynko gliniane malowane barwą czerwoną.

Schwartz, Mat, N, II, 16, — Arch, Tow, Dz. Pd.

G r a b o n ó g. Stanowisko 1. Wysoki brzeg Kani, opadający nad laskiem na pd. od wsi. Olbrzymie cmentarzysko ciałopalne zniszczone. Groby znajdowały się w głębokości 30 — 60 cm. pod powierzchnią ziemi. W każdym grobie, obwarowanym z wierzchu kamieniami, znajdowała się popielnica oraz 4—6 przystawek. Na ślady cmentarzyska natrafiono już przed rokiem 1842, podaję poniżej opis jednego grobu z „Przyjaciela Ludu” r. 1842 nr. 46, str. 359 i 360. W czasach późniejszych cmentarzysku temu poświęcono szereg uwag i notatek w Dzienniku i Kurjerze Poznańskim r. 1894 nr. 102 z dn. 3. V. 1894. oraz na zebraniach „Komisji

Archeol. T. P. N. w Poznaniu w roku 1894 (referaty Dr. Koehlera). Szereg zabytków wydobytych stąd znajduje się w zbiorach prywatnych i część nawet w Tarnowie w woj. krakowskim.

Inwentarz Działu Przedhistor. M. W.: 5 naczyń uszkodzonych, 4 szpile bronz. z tarczkami spiralnymi, 11 szpil bronz. z łabędzią szyjką, 4 proste, 3 kółka bronzowe, uł. naszyjnika bronz., uł. szpil, brzytwy, kółko żelazne, czekan żelazny (Tabl. V, 3) tzw. „o podwójnym ostrzu” według Kosztrzewskiego. Czekany bojowe „łużyckie” z wczesnej epoki żelaznej.

Wiadomości Archeolog. t. XI. 169. Nr. inw. 1901, 1913, 1920. 58, 1909. 163, Kat, zb. hr. Węsierskiego. — Wiad.

W zbiorach p. dyr. Wł. Stachowskiego znajdują się: 4 naczynia w przybliżeniu podwójnie stożkowate, 5 baniastych, 5 czerpaków, 6 mis, dzban, oraz popielnica zdobiona grupami kresek, dołków i linjami.

W zbiorach klasztoru ks. ks. filipinów w Gostyniu znajduje się: 40 naczyń, (Tabl. IV. 1–20) w tem 2 popielnice oraz szpile bronzowe.

W zbiorach gimnazjum miejskiego w Gostyniu znajduje się: 15 naczyń oraz 9 szpil bronz. z łabędzią szyjką, 3 z tarczkami spiralnymi, 3 bransolety, 3 kółka bronzowe, ułamki szpil (Tabl. IV. – 26 i tabl. V. 1.) oraz inwentarz z jednego grobu: 3 naczynia i kilka zniszczonych przedmiotów żelaznych.

Żalki z pod Gostynia.¹⁾

Rzecz czytana na posiedzeniu wydziału literackiego w Gostyniu.

W czerwcu 1839 r., niedaleko ode drogi gostyńsko-podrzeckiej, w zachodnio-południowym zakątku grabonoskiego lasu, na granicy, pomiędzy grabonowskim a podrzeckim polem, znaleziono przy urwisku źwirowego rozdołu — kamieniami obstawioną popielnicę, która tak miała pod powierzchnią ziemi stała, że długie korzaczki rosnących nad nią traw i wrzósów przez szczeliny spękanej pokrywy zapuszczały się w głąb urny pomiędzy popioły i kości. Popielnica ta kształtna, a bez wszelkich ozdób jak rysunek pokazuje, gładko z czarnianej gliny wypalona (wysokość 11 cali, u spodu $4\frac{3}{4}$ cala, u pokrywy zaś $6\frac{1}{2}$ cala szeroka i środkowej średnicy poprzecznej $9\frac{3}{8}$ cala mająca) stała na gładkim szerokim kamieniu, naprzód źwirem obtoczona potem w około obstawiona kamieniami, na podobieństwo małego sklepika. Pomimo zabezpieczenia tego, znaleziono ją przecież tak popękana, iż przy wszelkiej ostrożności nie można jej było w całości utrzymać. Między kośćmi zwierzęcych szczątków nie było. Obok urny, na tymże samym szerokim kamieniu, znalazły się jeszcze trzy, także czarne, lecz gładkie od tamtych skorupki, dwie z nich mające brzeżki deczkowe, razem złożone, zostawiły pewną część koła, wedle której wykreśliwszy cały obwód, pokazała się średnica mniejsza od średniej urny,

1) Przyjaciel Ludu Rok 8-my (1842) nr. 46 str. 359-60

nadto ściana obu skorupki nie odchyłała się od denka w kąt rozwarty, jak u popielnicy, ale przeciwnie nachylała się w ostry kąt, w środek zachodzący nieco, skąd wnosić wypadało, że do oddzielnego naczynia należały. Następnie znaleziono skorupkę tej samej gładkości, z wierzchnią obwódką, z których wygięcia wykreśliwszy całe koło, utworzyła się średnica jeszcze mniejsza od poprzedzającej. Zrobiwszy więc linię horyzontalną ze spodniej średnicy i sprowadziwszy do jej obydwóch końców pochyłe linie, według ścian skorupki, posunięto średnicę wierzchniego obwodu tak, że końcami swemi zesłała się z wspomnianymi liniami. Utworzył się przeto kształt i wymiar (wysokości $4\frac{1}{2}$, średnicy spodniej 3, wierzchniej $2\frac{1}{4}$ cala) drugiego naczynia, które jak wszystkie tym podobne, służyło zapewne do zbierania łez. Szczegółowy opis tych skorupki dołącza się tu dlatego, aby wykazać, że z drobnych nawet szczątków dojść niekiedy można całego kształtu naczyń.

Później wzięto się do rozkopania żalki niedaleko stamtąd położonej przy górze Modle. (którą w artykule o Gostyniu wspomniano Przyj. lud. rok V nr. 28 str. 225) Żalka ta jest na gliniastym polu usypana z czarnej ziemi, którą o kilka staj dowozić musiano. Pierwsze warstwy wierzchnie, na łokieć głębokie, składały się z drobnych kamieni, ale większe i także przysypane czarną ziemią.

Pomiędzy niemi wykopano

- 1) Kawałek masy białej, mocnej, zsiadłej, podobnej do porcelanowej skorupki.
- 2) Żużel żelazny, około funta ważący.
- 3) Skorupy $\frac{3}{4}$ cala grube, z śniadej, nieco z piaskiem zmieszanej gliny, po jednej stronie czerwono po drugiej bledziej wypalone. Inne $\frac{1}{4}$ cala grube, z obu stron śniade, w środku czerwone.
- 4) Małe kawałki kości między kamieniami porozrzucane, mianowicie kilkocalowe odłamki żeber. Po wydobyciu reszty kamieni i czarnej ziemi, zaczął się biały, mokry i bardzo drobny wydobywać piasek, bez najmniejszego kamyczka. Po przekopaniu łokciowej warstwy tego piasku, dokopano się do gliny twardej czyli do gruntu, równo z otaczającym polem leżącego. Otwór ten cały, nie wielki, ku środkowi mogiły zaczęwszy rozszerzać, znaleziono między drugą a trzecią warstwą:
 - 1) Dwie cienkie niewielkie blachy żelazne, tak zardzewiałe, że się w rękę kruszyły.
 - 2) Kawałek wygiętej blachy grubej na dobry tylec od noża.
 - 3) Pełno skorupki czarnych z powierzchnią czerwoną, czarnych całkiem, żółto-czarnych i cienkich, zupełnie czerwonych. We wszystkich prawie glina była mieszana z piaskiem.

Prócz innych jeszcze nierozkopanych, a znajdujących się w okolicy gostyńskiej żalów, znajdują się miejsca pełne rozlicznych skorupki urnowych, mianowicie w bliskości miasteczka Piasków, pod chojami grabowskimi.

J a n i s z e w o. Cmentarzisko ciałopalne. Inwentarz: 16 naczyń z zniszczonych grobów:

- a) 2 naczynia baniaste, zdobione sęczkami, brózdami i dołkami, 1 grafitowane nr. 2530; 2539. Tabl. III. 14.
- b) 3 naczynia baniaste w przybliżeniu podwójnie stożkowate nr. 2540 i 2542, 2534. Tabl. III. 15.
- c) 3 naczynia brunatne, jajowate nr. 2535, 2529 i 2531.
- d) 3 czerpaki półkuliste nr. 2533, 2537, 8.

- e) kubek stożkowaty nr. 2543.
f) 4 misy stożkowate nr. 2528, 2532, 2536, 2541.

Dz. Pd. At. W.

Jeżewo. Stanowisko 2. Cmentarzysko ciałopalne? Inwentarz: skorupy szare i brunatne.

Nr. inw. T. P. N. 1918, 6 b, 37 i 40.

Jeżewo. Stanowisko? może powyższe. Inwentarz: skorupy szare i brunatne.

Nr. inw. T. P. N. 1918, 9 i 39.

Karzec. Cmentarzysko ciałopalne. Inwentarz: 5 naczyń (4 podobno z jednego grobu), 2 czerpaki nr. 2555, 6, naczynie baniaste z 2 uszkami nr. 2254., uł. miseczki z żółtej glinki (malowanej), uł. naczynka nr. 2558.

N-r inw. T. P. N. 1895, 11.

Krajewice. Stanowisko 1. Wydma zalesiona na pn. od wsi przy folwarku „Róża“. Cmentarzysko ciałopalne. Groby pod brukiem kamiennym. W każdym grobie znajdowała się popielnica oraz 3—5 przystawek. Inwentarz: naczynia i przedmioty brązowe i gliniane.

- a) 6 naczyń jajowatych, 3 naczynia baniaste, 2 czerpaki, 1 kubek, 4 misy, 1 naczynie stożkowate w przybliżeniu, 3 popielnice z listwami,
b) uł. grzechotki glinianej, uł. talerza płaskiego oraz ciężarek glin. jajowaty, z otworem,
c) brzytwa brązowa trapezowata znal. wśród kości przepalonych w popielnicy. Dar hr. Andrzeja Żółtowskiego z Krajewic. Tabl. III. 1—13. (naczynia na tablicy znajd. się w gimnazjum.

Zbiory dyr. Wł. Staehowskiego i Gimnazjum Miejskiego w Gostyniu.

Krobią. Cmentarzysko ciałopalne odkryte przed wojną światową? Groby z obwarowaniem kamiennym zawierały popielnicę oraz kilka przystawek.

Informacje p. Wiesława Rakowskiego z Krobi, słuch. uniw. Pozn.

Piaski. Stanowisko? Charakter znaleziska niewiadomy. Tarczka kuta z cienkiej blachy brązowej, średn. 9 cm, wytłaczana od wewnątrz z częściowo zachowanym ornamentem kropkowanym. (IV—V okr. ep. bronz.)

Staatl. Prähist. Mus. Berlin. Id. 1263 — Według notatki prof. J. Kosztrzewskiego.

P o n i e c. Stanowisko 1. Cmentarzysko ciałopalne, zniszczone. Groby posiadały obwarowanie kamienne.

Inwentarz: popielnice, przystawki, przedmioty gliniane, brązowe i szklane.

1. Popielnice i przystawki:

- a) 2 popielnice z ornamentem guzowym wytłaczanym i brózdowym. H. G. 297. Nr. II. 17506. Tabl. III. 21, 22.
- b) 4 naczynia baniaste, z szyjką rozchylającą się na zewnątrz, 2 z sęczkami nr. 2563, 4, grafitowane nr. H. G. 292, jedno z wałkiem na brzuścu nr. 2547. Tabl. III, 25, 26.
- c) 4 naczynia brunatne w przybliżeniu podwójnie stożkowate nr. 2566, 2559, 2571*. Tabl. III. 27.
- d) 6 naczyń jajowatych, doniczkowatych, brunatnych, 3 z sęczkami nr. H. G. 296, nr. 2567*, nr. 2591, H. G. 295.
- e) 7 mis płaskich, stożkowatych, 2 zdobione wewnątrz ornamentem geometrycznym. H. G. 300. Nr. inw. 1920.130.
- f) 4 kubki brunatne nr. 2568, 2583, 2589*. Tabl. III, 23.
- g) 7 czerpaków nr. 2548, 2552, 2575. H. G. 301, jeden zdobiony i grafitowany nr. 2578*, Tabl. III. 34—37, 32.
- h) 4 dzbany zdobione, 2 szerokootworowe, H. G. 393, 4 oraz jeden z sęczkami nr. 2576, 2581. Tabl. III. 24, 33.
- i) 4 naczynka baniaste, z szyjką zwężającą się ku górze, z uszkami na załomie, jedno zdobione i grafitowane nr. 2569, 2590 H. G. 307*. Tabl. III. 45—48.
- j) 4 naczynka bańkowate, z szyjką rozchylającą się na zewnątrz. H. G. 306. nr. 2553, nr. 2565, jedno z sęczkami H. G. nr. 308. Tabl. III. 28.
- k) 2 naczynia baniaste z szyjką cylindryczną, nr. I, B. 194 i drugie zdobione nr. 2545. Tabl. III. 29, 30.
- l) naczynie półkuliste z dnem okrągłym, zdobione dołkami i brózdami nr. 2546 Tabl. III, 31.
- m) naczynie szerokootworowe nr. 2584.
- n) 2 naczynia baniaste z szyjką zwężającą się ku górze, grafitowane i zdobione nr. 2587. H. G. 305.
- o) czarka szerokootworowa, zdobiona H. G. 303. Tabl. III. 38.
- p) naczynia malowane: 2 czarki żłobkowane, barwy żółtej, jedna zdobiona czerwonym pasmem przy brzegu oraz grupami kresek. H. G. 598, nr. 2544. Tabl. III. 43, 44.
- r) naczynie baniaste z 2 uszkami, żółtej barwy, zdobione pionowymi pasmami czerwonymi nr. 2549. Tabl. III. 41.
- s) naczynie bańkowate, z 2 uszkami, barwy żółtej, z ornamentem rytym nr. 2586. Tabl. III. 42.

t) naczynie w kształcie ptaka, barwy żółtej, zdobione ornamentem rytym i malowanym. Tabl. III. 40.

2. Przedmioty gliniane i i.

a) 3 płaskie talerze gliniane, z otworami, z odciskami palca nr. 2574, 7*.

b) 2 tzw. „kadzielnice“ nr. H. G. 370 nr. 2570.

c) 2 przedmioty w kształcie szpulek H. G. 388*.

d) ułamek paciorka szklanego, nr. 2551 a.

e) bransoleta żelazna, z przekroju czworoboczna stopiona w ogniu, nr. 2551.

N-ry należą do nr. inw. T. P. N. 1886, 63. — H. G. = n-ry inw. Histor. Gesellschaft. — * do nr. inw. 1920, 130. — Koehler i Erzepki, Alb. tabl. XVI. — Manus VIII str. 263. — Zeitschrift für Ethnologie 1902 str. 193 — Montelius: Ältere Bronzezeit str. 37. — W-a wyd. II str. 93 i ryc.

Stara Krobia. Cmentarzysko ciałopalne, odkryte w latach 1914—18 na polu przy orce. Inwentarz: naczynie barwy czerwono-brunatnej (malowane), baniaste z szyjką rozchylającą się na zewnątrz, z guzkiem u nasady szyjki. Tabl. IV. 29.

Dar kier. szkoły Szczepana Kaczmarka. — Zbiory dyr. Wł. Stachowskiego w Gostyniu.

Stara Krobia. Cmentarzysko ciałopalne zapewne zgodne z powyższem. Inwentarz: czarka malowana, czerpak oraz naczynie baniaste z 2 uszkami, (barwa? według fotografii w Dz. Pd. 1058), Tabl. IV, 27—28.

Mus. f. Völkerkunde w Berlinie.

Zalesie. Stan. 1. Pole i lasek na pd.-wsch. od wsi. Cmentarzysko ciałopalne odkryte w latach 1923—25, zniszczone. W zbiorach p. Stablewskiego znajduje się: popielnica w przybliżeniu podwójnie stożkowata z wżęciem u nasady szyjki, z 2 uszkami powyżej.

Informacje p. dyr. Baranowskiego z Wygody.

Ziemiń. Stanowisko 1. Pole na pn. od wsi. Charakter znaleziska niewiadomy. Siekierka bronzowa z tuleją i uszkiem, zdobiona żebrowaniem (dług. 9,7 cm.)

Nr. inw. 1912, 464, (1258).

Ziemiń. Stanowisko 1. (Przypuszczalnie). Charakter znaleziska niewiadomy. Sierp bronzowy z 2 żeberkami, z otworem i zakładką dla umocowania.

Nr. inw. 1913, 166.

Epoka żelazna — okres lateński.

G r a b o n ó g. Stanowisko 1. Grób ciałopalny zniszczony. Inwentarz: szpila bronzowa łopatkowata, zapinka (fibula) żelazna typu Certosa, naczynie żółtawe z 2 uszkami, wys. 8 cm. oraz żuźle żelazne. Ryc. 4—5.

Nr. inw. 19...? — Według notatki dr. Koehlera w Kurjerze Pozn. z dnia 3. V. 1894 r. — W-a II wyd. str. 137 ryc. 467-471 ab.

W y m y s ł o w o. Stanowisko 1. Cmentarzysko grobów ciałopalnych — jamowych. Ilość grobów 12. Inwentarz: grób 1., ułamki naczynia z ornamentem meandrowym i prosty nóż żelazny — grób 2, ułamki 4 — 5 naczyń — grób 3, małe naczynie z uszkiem oraz ułamki innego naczynia, grób 4, ułamki naczyń, nit od umba oraz fibula żelazna późno-lateńska, w grobach 5—10 tylko ułamki naczyń. (Cmentarzysko z okresu lateńskiego późnego i rzymskiego wczesnego.)

Museum für Völkerkunde Berlin E. J. II 247.03. — Kostrzewski J. Die Ostgermanische Kultur der Spätlatenezeit str. 342.

S t a r a K r o b i a. Grób ciałopalny jamowy. Inwentarz: nóż sierpkowaty z uchwytem skręcanym naokoło własnej osi, fibula (zapinka) środkowo-lateńska, z kabłąkiem łukowato wygiętym i górną cięciwą, 2 okucia do tarczy, małe naczynie oraz ułamki innych naczyń.

Mus. f. Völk. E J. 247.03. — Kostrzewski Die Ostgerm. str. 340 ryc. 154.

Epoka żelazna — Okres rzymski starszy i młodszy.

G o s t y ń. W okolicy miasta znal. monetę miedzianą Gordiana (238 — 244): z główką cesarza, w otoku napis „Cordianus Imperator“ na stronie odwrotnej — postać oparta na włóczni napis? otok S. C.

K a r z e c. Stanowisko? Cmentarzysko ciałopalne.— Grób I. ? Inwentarz: naczynie (popielnica) częściowo uszkodzone, zdobione ornamentem grzebykowym i zygzakowatym i 2 brózdami (1247). Przy i w popielnicy znajdowały się: nożyce żelazne (z reperacją z kabłąkiem obejmującym ramiona nożyc) (1249) nóż żelazny z tylcem (1250), 2 ostrza dzid (1251—1252) — brak nr. 1248. Inwentarz z następnych grobów? 2 umba żelazne od tarczy. (Por. Zeitschrift f. Ethn. 1889, 457 i 1905, 381 Typ. II i III a) (1253—1254), imacz żelazny od tarczy (1255), miecz żel. obosieczny, zgięty (1256), 2 ostrza żel. dzid (1257—1258) nożyce żel. zdobione na kabłąku rytemi linjami (1259) nóż żel. z tylcem (1260) fragment noża z okładką kościaną i nitami (1261) brak nr. 1262. Tabl. VI. 1—10.

Aussf. Pos. str. 25-26. — Mus. für Völkerkunde w Berlinie Id 1247-1262.

Przypuszczalnie z powyższego cmentarzyska. Inwentarz:

- 1) naczynie brunatne, szerokootworowe, z brzegiem wygiętym, z 2 śęczkami przy brzegu. Tabl. VI. 12.
- 2) naczynie brunatne, w przybliżeniu podwójnie stożkowate, z brzegiem rozchylającym się na zewnątrz. Tabl. VI. 11.
- 3) ułamki naczynia brązowego, z dnem zdobionem kołami koncentrycznymi,
- 4) brązowa sprzączka do pasa,
- 5) uł. żelaznego okucia z nitem od tarczy.

N-r inw. 1895, 11.

K r o b i a. Znaleźisko luźne. Moneta złota Dioklecjana (284—305).

Schwartz: Mat. str. 3. — Fredrich: Funde antiker Münzen in der Provinz Posen. Zeitschrift des H. Ges. XXIV 209.

O t t ó w k o. Aureus Commodusa (180—192) w otoku: L. Ad. Aurel. Comm. Aug., w środku głowa cesarza z lwią skórą.

Akten der Hist. Ges. zu Posen. — Fredrich: Funde ant. Münzen str. 211.

P o n i e c. Mylnie zaliczone monety znal. na tzw. „Śnieci“ w Waszkowie w pow. rawickim do Ponieca.

Fredrich: Funde - - - str. 212.

S z e l e j e w o. Stanowisko 1. Pole nad kanałem na pd. od wsi. Osada składająca się z 2 jam oraz paleniska. Jamy częściowo zniszczone miały kształt z poziomu owalny, z przekroju nieckowaty średn. do 150 cm. głębokości 80 cm. W jamie pierwszej znajdowały się skorupy, kości zwierzęce, polepa oraz kawał rogu zwierzęcego (tura?). W jamie drugiej skorupy, kości zwierzęce, odpadki krzemienne i polepa. Ognisko posiadało bruk kamienny owalny o średnicy 150 cm. w głębokości 110 cm. pod pow. ziemi oraz zawierało kości zwierzęce. Z ułamków naczyń w jamie drugiej zrekonstruowano 2 naczynia: 1) szarobrunatne, chropowate, z brzegiem wygiętym, na niskiej nóżce. 2) brunatne, baniaste, z szyjką lejkowatą, z wgłębien. u nasady szyjki. Tabl. VI, 13—14.

N-r inw. 1928, 524.

Ż y t o w i e c k o. Stanowisko 1. Zbocze wzgórza nad lasem, na wd. od wsi. Zniszczony grób. Inwentarz: 1) dzban brunatny, zdobiony pionowemi kreskami, 2) naczynie szare, szerokootworowe, z szyjką rozchylającą się na zewnątrz. Tabl. VI. 15—16.

N-r inw. 1926, 62 (256, 259).

(Dokończenie nastąpi.)

Wydaje: Polskie Tow. Kultury i Sztuki im. Al. hr. Fredry (Fredreum) w Gostyniu.
Redaktor: Wł. Stachowski.

Administracja: Księgarnia Wł. Stachowskiego w Gostyniu. — Cena 50 gr.
Odbito w Drukarni Spółkowej w Kościanie.